

Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича – провідний просвітницький і культурний центр міста і області, депозитарій краєзнавчих видань, найбільше сховище творів друку в Поліському регіоні, інформаційний та науково-методичний центр для бібліотек Житомирщини.

Житомирська ОУНБ є однією з найстаріших бібліотек України. Офіційно вона була відкрита 10 (23) квітня 1866 р. як Житомирська російська публічна бібліотека з метою зміцнення російського впливу на культурний простір Поліського регіону, де на той час переважали пропольські настрої. Поточними справами книгозбірні займався розпорядчий комітет, що складався з п'яти осіб (з 1869 р. до його складу введено шостого представника – директора міської гімназії). Першим бібліотекарем (головою комітету, завідувачем книгозбірні) був І. Шинкевич, який працював на цій посаді понад 25 років. Наступником І. Шинкевича став Л. Омелянський (?–1901; педагог, історик, з середини 1870-х років – директор Першої чоловічої гімназії м. Житомира, батько майбутнього видатного мікробіолога і шахіста, академіка АН СРСР В. Омелянського). Історія створення бібліотеки і її діяльність у перші 25 років існування докладно висвітлені у статті відомого українського вченого, письменника, перекладача, одного із засновників і перших президентів Російського бібліографічного товариства, автора багатьох книгознавчих та бібліографічних праць В. Боцяновського (1869–1943) «Публичная библиотека в Житомире» (1891 р.) який й сам брав діяльну участь у справах книгозбірні.

Ідея створення публічних бібліотек – провідників російського впливу на Правобережжі України виношувалась на урядовому рівні як запобіжний захід після придушення польських повстань 1830–1831 та 1863 рр. і реагування на зростання національної свідомості серед українського населення. Фольклорист, етнограф, письменник, перекладач, видатний фахівець податкової справи І. Рудченко (1845–1905; старший брат і співавтор Панаса Мирного) у своїй книзі «Десять лет Житомирской русской публичной библиотеки» (1876) зазначав, що 5 липня 1865 р. міністром внутрішніх справ був затверджений статут бібліотеки і на її облаштування з державного бюджету виділено три тисячі рублів. Цієї суми було недостатньо, тому певну частину коштів було зібрано за рахунок пожертвувань місцевої громадськості. Наступного року бібліотеку було відкрито офіційно, майже одночасно з Київською і Кам'янець-Подільською російськими публічними бібліотеками. Через відсутність спеціального приміщення книгозбірня розміщувалась в одному з флігелів губернаторської резиденції на вул. Київській (будівля знесена в середині 1950-х років). З 1867 р. установа підпорядковувалась міністерству внутрішніх справ, у 1871 р. додався й нагляд з боку духовного відомства. Видання українською мовою у фонді бібліотеки не допускались.

Формально бібліотекою опікувався генерал-губернатор, її довічними членами-засновниками, згідно зі статутом книгозбірні, вважалися особи, які пожертвували на її створення 100 рублів, а членами – всі, хто щороку сплачував за користування книгами не менш як 5 рублів. Користуватися бібліотекою могли мешканці міста віком від 14-ти років, за умови внесення диференційованої плати. Бажаючі брати книги додому повинні були сплачувати від 6 до 10 рублів щорічно.

Фонд бібліотеки у перші роки її діяльності формувався майже виключно за рахунок благодійних пожертв і на момент відкриття становив 2223 примірники книг – здебільшого популярні наукові і деякі історичні видання, художні твори російських письменників. У 1866 р. послугами бібліотеки користувались 610 читачів, читальний зал відвідували лише 59 осіб. Станом на 1 січня 1868 р. у фонді налічувався 3001 том (1317 назв). У 1867 р. виписувались 26 газет і 29 журналів. У наступні 20 років найбільшим попитом серед читачів користувались часописи “Вестник Европы”, “Отечественные записки”, “Дело”, “Русский Вестник”, а літературно-політичний журнал “Русская мысль” з 1880-х років через значний попит бібліотека передплачувала у 2–3 примірниках.

Поступово книгозбірня стає важливим культурним осередком Волині. Про значення бібліотеки, її роль у культурному житті Житомира того періоду свідчить те, що майже одночасно з відкриттям бібліотеки, при ній було створено геологічний відділ (виставку мінералів, на які багата Житомирщина), який з часом було перетворено на Житомирський обласний краєзнавчий музей.

У 1897 р. публічна бібліотека справила новосілля у спеціально збудованому для неї двоповерховому мурованому приміщенні на вул. Новожданармській (нині вул. Пушкінська, 36). На той час це була досить простора і оригінальна споруда як зразок нового типу громадських і бібліотечних приміщень, що будувались у великих містах України у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. – однофасадна, розрахована на фронтальне сприйняття, з великими вікнами, що добре освітлюють внутрішні приміщення. На першому поверсі розташовувались книгосховище, абонемент, службова квартира сторожа, на другому – читальна зала та музей. У цьому будинку, до якого вже у повоєнний час зробили прибудову, бібліотека містилася до 1979 р. Зараз у будівлі, яка з 1992 р. визнана пам’ятником архітектури і містобудування, знаходиться Житомирська обласна бібліотека для дітей.

Житомирська публічна бібліотека, початок XX ст

2 грудня 1900 р. у приміщенні Публічної бібліотеки відбулося організаційне засідання Товариства дослідників Волині – одного із перших в Україні наукових краєзнавчих товариств. З 1902 р. виходили «Праці Товариства дослідників Волині», всі 14 томів яких передавалися і до бібліотеки. Символічним є те, що після тривалої перерви, в 1990 р. саме у приміщенні ОУНБ відбулися установчі збори Житомирського науковокраєзнавчого товариства дослідників Волині «Велика Волинь», яке після багаторічної вимушеної перерви в Україні поновило свою діяльність.

Улітку 1917 р. у приміщенні книгозбірні діяла канцелярія створеного першого на Волині вищого навчального закладу – Волинського народного університету і провадився набір абітурієнтів на його підготовче відділення. У стінах бібліотеки університет у складі 4-х факультетів (філологічного, соціально-економічного, права, медичного) діяв до весни 1918 р., серед його викладачів були відомі історики, педагоги, краєзнавці, громадські діячі П. Абрамович (ректор), О. Фотинський, М. Лятошинський (батько композитора Б. Лятошинського) та ін. В цей час Публічна бібліотека фактично виконувала функції й університетської.

Послугами бібліотеки у різні часи користувались відомі письменники М. Коцюбинський, О. Купрін, Г. Мачтет, І. Кочерга, Л. Нікулін, В. Земляк, поет і перекладач Борис Тен (псевдонім М. Хомичевського), кінорежисер О. Довженко та інші видатні діячі культури.

Діяльність бібліотеки, відомості про нові надходження книг регулярно висвітлювалася на сторінках місцевої преси, зокрема в газеті «Волинь» (виходила з 1879 р., в ній співробітничали М. Коцюбинський, О. Купрін, Саша Чорний).

У 1919 р. Житомирська бібліотека, яка стала називатись Центральною і підпорядковуватись бібліотечній секції очолюваного П. Абрамовичем позашкільного відділу Волинського губернського земства, згодом Волинському губернському відділу народної освіти, почала отримувати обов'язковий примірник друкованої продукції. На той час у книгозбірні налічувалося близько 60 тис. томів, майже удвічі більше, ніж у другій за кількістю книжок бібліотеці міста, що належала Волинській духовній семінарії. Штат Центральної бібліотеки нараховував 12 осіб, які працювали у дві зміни. За підтримки бібліотечної секції губернського земства бібліотека вела роботу з поширення рамок своєї діяльності на все місто шляхом створення власних відділень (філій). Перше з них діяло на вул. Київській, 12, основу її фонду становили книги різними мовами, свого часу заборонені для користування царською адміністрацією, а також видання, отримані від бібліотечної секції. Друге відділення, що мало назву польського, працювало на вул. Молчанівській, 8 (з 1993 р. – Новий бульвар), в ньому нараховувалось 10 тис. книг польською та французькою мовами. Планувалося створення й інших відділень.

15 жовтня 1929 р. при Центральній бібліотеці було відкрито дитячий відділ. У вересні 1937 р., у зв'язку з утворенням Житомирської області, бібліотека отримала статус обласної; у серпні наступного року на базі її дитячого відділу було створено Житомирську обласну бібліотеку для дітей. В цей період бібліотека стає одним із центрів культурного життя Житомирщини. Тут була створена і працювала літературна група на чолі з відомим драматургом І. Кочергою і талановитим журналістом і прозаїком О. Демчуком. У читальному залі лунали вірші В. Сосюри, Л. Первомайського, М. Рильського, А. Малишка, Л. Дмитерка в авторському читанні, виступав О. Корнійчук, котрий приїздив до Житомира на прем'єру своєї історичної драми «Богдан Хмельницький» в Українському музично-драматичному театрі ім. М. Щорса (нині – Житомирський академічний український музично-драматичний театр ім. Івана Кочерги).

Вагомий внесок у розвиток бібліотеки в 1930-х роках здійснив її директор, пристрасний книголюб і здібний організатор книжкової справи А. Карський. Напередодні гітлерівської навали на СРСР Житомирська обласна бібліотека відзначила своє 75-річчя. Її універсальний фонд налічував 120 тис. книг, вона обслуговувала 7500 постійних читачів.

Тимчасова нацистська окупація Житомира завдала значних збитків обласній книгозбірні. Гітлерівці зайняли її будівлю, знищили цінні книги наукового і соціально-економічного змісту, твори радянських письменників, пограбували фонд рідкісних видань. У ті важкі часи

працівники бібліотеки В. Лех та К. Пословська, ризикуючи життям, заховали в підвалах і зберегли певну частину фонду від розграбування і цілковитого знищення.

Після визволення Житомира обласна бібліотека одразу поновила свою роботу і вже протягом 1944 р. здійснила 78 тис. книговидач, обслужила понад 7 тис. читачів.

У наступні роки книжковий фонд книгозбірні активно поповнювався і незабаром його обсяг значно перевищив довоєнний показник. У 1966 р., коли відзначалось століття бібліотеки, у ній нараховувалось понад 350 тис. томів, передплачувалось 520 вітчизняних і зарубіжних журналів, 86 газет. Щороку в середньому надходило 24–25 тис. різних видань, якими користувалися понад 10 тис. постійних читачів. У цьому ж році бібліотека отримала статус наукової, що призвело до суттєвих змін в її структурі і штаті, формуванні фондів з переорієнтацією насамперед на інформаційні потреби спеціалістів народногосподарського комплексу області. Книжкові виставки, відкриті перегляди та бібліографічні огляди літератури спрямовувались на популяризацію актуальних питань розвитку економіки, науки і техніки, культури. Проводились літературні вечори, читацькі конференції, диспути з участю письменників і знаних земляків.

Для максимального наближення книг до читачів в ОУНБ формувались пересувні бібліотеки з базуванням у районах міста, області, на промислових підприємствах; на допомогу спеціалістам народного господарства, вчителям, лікарям діяли заочний і міжбібліотечний абонементи.

Житомирська ОУНБ також виконувала функції інформаційнометодичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства та бібліографії для бібліотек усіх систем і відомств області. Традиційними стали наради, семінари, практикуми, курси підвищення кваліфікації, орієнтовані на практичну підготовку і підвищення кваліфікації бібліотечних працівників регіону.

Значну допомогу бібліотеці надавали тогочасні її активісти: письменники О. Опанасюк і М. Хомичевський (Борис Тен), професор Житомирського сільськогосподарського інституту П. Гупало, вчителі І. Дмитрук, Д. Гурвич.

Багато праці і сил у розвиток головної книгозбірні Житомирщини у перші повоєнні десятиліття доклали її директори – Д. Булименко, В. Сковлюк, провідні бібліотечні спеціалісти М. Гнатовський, В. Капустянська, М. Кузьменко, Р. Луб'янська, М. Мороз, К. Пономаренко, Л. Соколова, Й. Циприс.

В 1970-х – на початку 1980-х рр. бібліотеку очолювала З. Симоненко – досвідчений фахівець, учасниця Другої світової війни, нагороджена 27 орденами і медалями, заслужений працівник культури УРСР. У 1979 р. ОУНБ справила новосілля у центрі міста, на Новому бульварі, в

спеціально збудованій п'ятиповерховій споруді, розрахованій на 750 тис. томів (за типовим проектом 264-15-5, розробленим Центральним науководослідним і проектним інститутом житлових і громадських будівель (м. Москва) в 1966 р.). На першому і п'ятому поверхах розташовані сховища періодичних видань і загальне книгосховище, на інших поверхах – структурні підрозділи (відділи) бібліотеки з розгалуженою системою читальних залів. Загальна площа бібліотеки 6650 кв. м., до послуг користувачів – 8 спеціалізованих читальних залів площею 2328 кв. м, під загальне книгосховище і сховище періодичних видань відведено 1926 кв.

м. У бібліотеці створено зручні умови для плідної роботи над книгою та змістовного відпочинку.

Симоненко Зінаїда Андріївна,
директор з 1969 по 1984 рр

Сучасне приміщення ЖОУНБ імені Олега Ольжича

Кілька десятиліть, до початку 1990-х років, у повній назві бібліотеки значалось – «імені Жовтневої революції». Згідно з розпорядженням голови облдержадміністрації від 22.11.2007 р. за № 393 Житомирській ОУНБ присвоєно ім'я Олега Ольжича – учасника українського визвольного руху, визначного громадсько-політичного діяча, вченого, поета і публіциста. Бібліотека перебуває у віданні Житомирської обласної ради.

На сучасному етапі діяльності ОУНБ пріоритетними є забезпечення потреб користувачів в інформації не тільки традиційними засобами, а також на основі нових інформаційних технологій, організації змістовного дозвілля мешканців міста. Регулярно проводяться літературні і музичні вечори, презентації нових видань, зустрічі з літераторами, науковцями, митцями, виставки творів мистецтва. У приміщенні бібліотеки діє один із найбільших і популярних в місті та області виставкових залів, де систематично проводяться художні і фотовиставки, експозиції творів

прикладного декоративного мистецтва, народних промислів. При ОУНБ працюють літературно-мистецький клуб «Кредо», еколого-природничий клуб «Садівник», чотири англomовні клуби і дитячий німецькомовний клуб. З урахуванням проживання на Житомирщині значної кількості поляків та громадян польського походження, при ОУНБ періодично діють курси з вивчення польської мови.

У бібліотеці функціонують 15 структурних підрозділів. До послуг користувачів читальні зали: універсальний і періодичних видань; спеціалізовані відділи: мистецтва, літератури іноземними мовами, виробничої літератури, краєзнавчої літератури, інформаційнобібліографічний, абонементу, нових бібліотечних технологій та ін.

Загальний фонд бібліотеки становить 780 тис. примірників видань (станом на 01.01.2015 р.), у тому числі: 562 тис. книг, 212 тис. періодичних видань, 6 тис. аудіовізуальних і електронних видань.

У фонді рідкісних і цінних видань – понад 11 тис. документів різноманітної тематики: з філософії, психології, військової справи, природознавства, педагогіки, художньої літератури тощо з XVIII ст. (найстаріше видання датоване 1760 р.) по сьогоднішнього дня. Видання XVIII ст. – першої половини XIX ст. – це переважно художня, історична література, описи подорожей (загалом 170 прим.). Видання другої половини XIX ст. представлені російською, англійською, німецькою, французькою, польською, українською мовами. Це видання з автографами видатних письменників і поетів, прижиттєві видання класиків, періодичні видання, колекції мініатюр, зокрема: Шевченко Т. Г. «Кобзар» (1860), Пушкін О.С. «Цигани» (1827), Гете Й. В. «Фауст» (1899), «Основи теорії відносності» (1923) та ін. Серед них – понад 100 україномовних видань. Рукописи та інкунабули у фонді відсутні.

Довідково-бібліографічний апарат складається з алфавітного і систематичного каталогів, зведеного краєзнавчого каталогу, алфавітного і систематичного каталогу видань іноземними мовами, систематичної картотеки статей, картотеки назв художніх творів, картотеки рецензій, тематичної картотеки, пункту доступу громадян до офіційних документів та ін.

Електронний каталог ведеться з 2007 р.; з 2013р.діє Зведений електронний каталог публічних бібліотек Житомирської області в якому станом на 01.01.2015 р. нараховується 207239 записів.

Послугами бібліотеки користуються 27808 користувачів. Станом на 01.01.2015 р. книговидача складає 671285 прим. видань, відвідувань – 170364.

ОУНБ постійно здійснює науково-методичну діяльність на допомогу бібліотекам області. Щороку проводяться наради бібліотечних працівників, семінари-тренінги, виїзди провідних фахівців в райони,

друкуються 35–40 методичних і бібліографічних видань, зокрема продовжувані: «Краєзнавчий календар Житомирщини», «Житомирщина на сторінках центральної преси», «Хроніка культурного життя Житомирщини», «Нові надходження краєзнавчої літератури» та ін. Житомирська ОУНБ - учасник міжрегіонального консорціуму «Історична Волинь», ініційованого Рівненською ОУНБ.

Впровадження нових інформаційних технологій розпочато з 1994 р., у 2006р. створено відділ нових бібліотечних технологій. Автоматизація основних технологічних процесів здійснюється на основі програмного забезпечення «ІРБІС 2012.1» : АРМ «Каталогізатор», АРМ «Читач», АРМ «Адміністратор», АРМ «Книговидача», АРМ «Комплектатор». З 2014 р. діє електронний депозитарій «LІВО».

За рахунок отримання міжнародних грантів і фінансової підтримки у бібліотеці діють низка проектів і програм: «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP–III), регіональний тренінговий центр «Бібліоміст», інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку», заочний абонемент Гете–Інституту, «Інклюзивний читальний зал» для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Штат бібліотеки – 98,5 працівники, з них 74 бібліотечних. Значний внесок у розвиток ОУНБ, впровадження новітніх бібліотечних технологій здійснили її директори – В. Трохименко (очолювала бібліотеку в 1985–2010 рр., кавалер ордена княгині Ольги III ступеня, Заслужений працівник культури України, нині – заступник директора), В. Врублевський – відомий письменник, лауреат премії Бориса Тена, керівник книгозбірні з 2010 р., заступники директора різних поколінь – Т. Башинська, Н. Карплюк, В. Пивоваров, С. Розбицька, Т. Рацюк, О. Толстокоров.

Трохименко Валерія Францівна,
директор з 1985 по 2010 рік

Врублевський Василь Марцельович,
директор з 2010 року

Адреса бібліотеки: 10014, м. Житомир, Новий бульвар, 4.
Телефон/факс: (0412) 37-84-32.

Адреса електронної пошти: admin@lib.zt.ua

Адреса веб-сайту: <http://www.lib.zt.ua>

Джерела

1. [Рудченко І. Я. Десять лет Житомирской русской публичной библиотеки \(1866–1876\) / И. Я. Рудченко. – Житомир : Губернская типография, 1876. – 55 с.;](#)
2. [Боцяновський В. Публичная библиотека в Житомире \(По поводу ее 25-летия\) / Владимир Боцяновський // Киевская старина. – 1891. – Т. 34. – № 8. – С. 254–283;](#)
3. [Костриця М. Ю. Обласна наукова бібліотека: сторінки історії / М. Ю. Костриця // Діяльність бібліотек по збереженню культурної спадщини і відродження духовності народу : матеріали Всеукраїнської наук.-краєзн. конф. до 130-річчя Житомир. обл. наук. універсальної б-ки 23–25 трав. 1996 р. – Житомир : ВКФ «Поліграфіка», 1996. – С. 15–17;](#)
4. [Пивоваров В. Становлення і розвиток Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки на сторінках преси. Минуле і сучасне / В. Пивоваров // Бібліотечна планета. – 2001. – № 3. – С. 27–28;](#)
5. Карліна О. М. Становлення і розвиток Житомирської публічної бібліотеки та її культурно-освітній потенціал у ХІХ – на початку ХХ ст. / О. М. Карліна // Наук. вісн. Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки : Історичні науки. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. – № 11. – С. 29–35;
6. [Приймак І. Житомирська публічна бібліотека: історія створення / Ірина Приймак // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 35. – С. 567–571.](#)

В. Пивоваров

Актова зала бібліотеки

Відділ мистецтв бібліотеки

Інклюзивна читальна зала бібліотеки

Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку»

Конференц-зала бібліотеки

Регіональний тренінговий центр бібліотеки

Читальна зала бібліотеки